

УДК 616.7:061.1](477.54-25)(091)"1907/2022"(045)

DOI: <http://dx.doi.org/10.15674/0030-598720223-4144-147>

115 років Державній установі «Інститут патології хребта та суглобів ім. проф. М. І. Ситенка НАМН України»

М. О. Корж, В. О. Танькут, І. В. Голубєва, М. Д. Рикун

ДУ «Інститут патології хребта та суглобів ім. проф. М. І. Ситенка НАМН України», Харків

Державній установі «Інститут патології хребта та суглобів ім. проф. М. І. Ситенка НАМН України» 8 червня 2022 р. виповнилося 115 років.

Інститут створено відповідно до рішення XXXI з'їзду гірничопромисловців Півдня Росії та відкрито у Харкові 8 червня 1907 р. Тоді він носив назву Медико-механічний інститут і був першим в Україні закладом ортопедо-травматологічного профілю. Його відкриття було життєвою необхідністю, оскільки бурхливий розвиток промисловості супроводжувався різким підвищенням травматизму та каліцтва серед робітників. Найчастіше були ушкодження кінцівок і хребта.

На той час це був лікувальний і експертний заклад, де надавали допомогу робітникам вугільної, гірничорудної та гірничозаводської промисловості Донецького та Слобожанського регіонів зі спінальною травмою та складними переломами кінцівок. Першим його директором призначено відомого ортопеда-травматолога проф. К. Ф. Вегнера (1907–1925 рр.). Ним були розроблені та впроваджені в лікарську практику методи функціонального лікування переломів довгих кісток. Саме в Медико-механічному інституті вперше в країні застосоване постійне скелетне витягнення та занурений остеосинтез, запропоновані К. Ф. Вегнером.

Під час Першої світової війни в інституті лікували тяжкі відкриті та вогнепальні переломи кісток кінцівок. Розроблені для цього методи лікування застосовані в багатьох лазаретах.

У 1920 р. інститут перейшов у підпорядкування Наркомату охорони здоров'я і змінив назву на «Перший державний Український медико-механічний інститут», його основним заданням було лікування інвалідів війни з наслідками вогнепальних ушкоджень опорно-рухової системи, дітей із вродженими і набутими вадами розвитку

Рис. 1. ДУ «Інститут патології хребта та суглобів ім. проф. М. І. Ситенка НАМН України» сьогодні

опорно-рухової системи, численних хворих на кістково-суглобовий туберкульоз.

У листопаді 1925 р. заклад реорганізовано в Український клінічний інститут ортопедії та травматології. Директором став видатний вчений проф. М. І. Ситенко, який його перетворив на велику науково-дослідну та лікувально-профілактичну установу. Михайло Іванович створив унікальну систему ортопедо-травматологічної допомоги хворим. За його ініціативою з метою виявлення ортопедичних захворювань уперше в країні в листопаді 1929 р. у м. Харкові впроваджено обов'язкове обстеження лікарем ортопедом новонароджених дітей. Ситенко М. І. запропонував спосіб лікування вродженого вивиху стегна в дітей, за його пропозицією створено перший у країні дитячий ортопедичний профілакторій, який став зразком для подібних закладів усього колишнього СРСР.

У 1927 р. за ініціативою проф. М. І. Ситенка засновано та розпочато видавництво першого в країні фахового журналу «Ортопедия, травматология и протезирование», який ми маємо нагоду читати й нині.

Одним із найважливіших напрямів роботи інституту з перших днів його існування були експертиза та відновне лікування інвалідів.

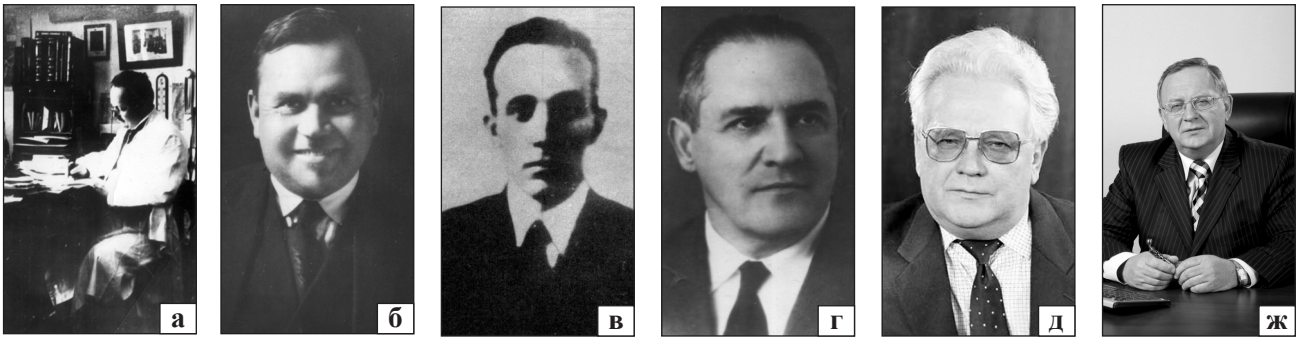

Рис. 2. Директори інституту ім. проф. М. І. Ситенка: а) проф. Вегнер К. Ф., б) проф. Ситенко М. І., в) Дубров Я. Г., г) проф. Новаченко М. П., д) акад. Корж О. О., ж) проф. Корж М. О.

Цей досвід використав М. І. Ситенко для розроблення системи медичної та соціальної реабілітації інвалідів. У 1934 р. в інституті відкрито дослідну станцію з перекваліфікації та працевлаштування інвалідів, у 1936 р. її перепрофільовано в ортопедичний трудовий профілакторій.

За ініціативою проф. М. І. Ситенка у 1934 р. в інституті відкритий перший у країні відділ біомеханіки, який очолив проф. Л. П. Ніколаєв. У ньому почали проводити дослідження статичних, кінематичних і кінетичних особливостей пацієнтів із травмами і захворюваннями опорно-рухової системи, що дало можливість теоретично обґрунтувати і розробити нові способи реконструктивно-відновних операцій у разі патологій опорно-рухової системи.

Як вшанування величезного внеску вченого в розвиток вітчизняної ортопедії та травматології очолюваний ним установі після його смерті в січні 1940 р. присвоєне ім'я проф. М. І. Ситенка.

У 1940–1941 рр. інститут очолював Я. Г. Дубров.

У 1941–1943 рр. під час Другої світової війни на базі Інституту було створено евакогоспіталь № 3348, в якому лікували виключно тяжких поранених з ушкодженнями опорно-рухової системи. Інститут поновив свою діяльність у вересні 1943 р. під назвою «Український науково-дослідний інститут ортопедії та травматології ім. проф. М. І. Ситенка». Директором призначено проф. Новаченка М. П. Із цього часу під його керівництвом в інституті активно проводились експериментально-морфологічні роботи з клінічної ортопедії та травматології, вивчення біо- і патомеханічних особливостей опорно-рухової системи, розроблення нових засобів боротьби з промисловим, сільськогосподарським, транспортним, спортивним та іншими видами травматизму.

У 1965 р. за рішенням Ради Міністрів колишнього УРСР інститут реорганізовано у Харківський інститут протезування, ортопедії та

травматології ім. проф. М. І. Ситенка, головний заклад із проблем протезування. За тих часів розпочато розв'язання проблем удосконалення організації та підвищення якості надання протезно-ортопедичної допомоги населенню. Директором став акад. Корж О. О., який очолював інститут до 1996 р. Під його керівництвом почали проводити фундаментальні та клінічні дослідження, які дали можливість обґрунтувати, розробити та впровадити низку реконструктивно-відновних операцій щодо сколіозу, патології кульшового суглоба в дорослих і дітей. У цей період також досліджено проблеми остеогенезу після переломів кісток, застосування корундової кераміки в реконструктивно-відновних операціях, вивчено контингент інвалідів, які користуються протезно-ортопедичними виробами, розроблено конструкції протезів і технології їх виготовлення, обґрунтовано способи та рівні ампутацій кінцівок. Корж О. О. вперше в країні запропонував і впровадив експрес-протезування на операційному столі після ампутації кінцівки, яке не втратило актуальності й сьогодні.

У 1974 р. інститут перепрофільовано в Харківський інститут ортопедії та травматології ім. проф. М. І. Ситенка, а створений раніше відділ протезування та протезобудування передано в Український центральний науково-дослідний інститут експертизи працездатності й організації праці інвалідів Міністерства соціального забезпечення. Очолив його співробітник інституту ім. проф. М. І. Ситенка учень акад. Коржа О. О. проф. Яременко Д. О. У 1976 р. створено Український НДІ протезування, протезобудування, експертизи і відновлення працездатності інвалідів. Проф. Яременко Д. О. організував на високому рівні клінічну, наукову і дослідно-конструкторську роботу закладу.

Із вересня 1996 р. інститут ім. проф. М. І. Ситенка очолює проф. Корж М. О.

В 2000 р. інститут увійшов до складу Національної Академії медичних наук України й одержав назву «Інститут патології хребта та суглобів ім. проф. М. І. Ситенка НАМН України», а з 2007 р. став Державною установою «Інститут патології хребта та суглобів ім. проф. М. І. Ситенка НАМН України».

Основними напрямками наукової діяльності інституту є експериментально-теоретичні дослідження в галузі ортопедії та травматології, ортопедичні проблеми патології хребта, ортопедична артрологія й ендопротезування, ортопедична онкологія, травматологія хребта і суглобів.

Натепер інститут є головним центром в Україні з проблем лікування патології хребта. У 1976 р. тут створене перше в країні відділення вертебрології, а у 2001 р. на його базі — науковий відділ інструментальної та малоінвазивної хірургії хребта. Сьогодні в інституті інтенсивно розвиваються нові перспективні напрями оперативного та консервативного лікування хворих із патологією хребта, зокрема, фахівці вивчають особливості застосування в хірургічному лікуванні захворювань хребта так званих динамічних фіксаторів, розробляють технології лікування сколіозу та спондилостезу, черезшкірної денервації дуговідросткових суглобів за спондилоартрозу. Розроблено та впроваджено в практику технології малоінвазивного хірургічного лікування хворих на остеохондроз, із компресійними переломами хребців за остеопорозу. Проводяться фундаментальні дослідження з питань використання клітинної терапії, трансплантації аутологічних клітин ушкодженого міжхребцевого диска, вивчення причин і розвитку транзитного поперекового болю в хребті, впливу паравертебральних м'язів на результати спондилодезу.

Розроблені та впроваджені в клінічну практику нові способи хірургічних утручань за пухлин хребта, обґрунтовано використання імплантатів із гідроксилапатитної та корундової кераміки для заміщення дефектів уражених хребців і кісток, унікальна система корекції деформації скелета в дітей та дорослих.

В інституті вперше в Україні сконструйовано та впроваджено в клінічну практику коригувальний корсет для лікування сколіозу, спеціальний інструментарій і хірургічний метод лікування сколіотичної хвороби. Останнім десятиріччям, завдяки технічному удосконаленню імплантатів, розроблені та застосовуються полісегментарні конструкції для фіксації хребта в дітей, які «зростають» разом із пацієнтом. За комплексну роботу «Розробка та впровадження новітніх

хірургічних технологій у разі захворювань та ушкоджень хребта» у 2008 р. Державну премію України в галузі науки і техніки отримали проф. Корж М. О., проф. Радченко В. О., проф. Грунтовський Г. Х., проф. Продан О. І., доктор медичних наук Мезенцев А. О.

Останніми роками в інституті створено принципово нові технології лікування ушкоджень і захворювань великих суглобів та інструментарій для їхнього виконання, модульні системи ендопротезів для заміщення дефектів кісток після видалення пухлин, систему використання апаратів зовнішньої черезкісткової фіксації на стрижневій і спице-стрижневій основі.

Проводяться реконструктивно-відновні операції за тяжких наслідків вогнепальних ушкоджень кісток та суглобів, травм і захворювань таза, пухлин кісток, ендопротезування з використанням сучасних конструкцій ендопротезів кульшового, колінного, плечового та ліктьового суглобів, декompресивно-стабілізувальні хірургічні втручання за тяжких форм сколіозу на різних відділах хребта і грудній клітці за новими технологіями.

Завдяки досягненням видатних вчених і фахівців інституту, які в різні роки працювали в його стінах (К. Ф. Вегнера, М. І. Ситенка, В. Д. Чакліна, М. П. Новаченка, Л. П. Ніколаєва, Ф. Є. Ельяшберг, О. П. Котова, В. О. Маркса, О. В. Недрігайлової, Б. Й. Шкурова, К. Ф. Єленевського, Є. І. Лисицького, О. О. Коржа, М. О. Коржа, М. І. Хвисяюка, М. В. Андрусона, Є. Я. Панкова, Н. В. Дедух, М. І. Куліша, В. А. Філіпенка, Л. Д. Горидової, С. Д. Шевченка, Б. І. Сіменача, Г. Х. Грунтовського, В. О. Радченка, О. І. Продана, Д. О. Яременка, О. Є. Вирви, С. О. Хмизова, О. А. Тяжелова і багатьох інших), сформована ситенківська школа ортопедії, травматології та протезування, яка широко відома як в Україні, так і за її межами.

Сьогодні в інституті працюють 480 співробітників, серед яких 23 доктора медичних наук, у тому числі 7 професорів, 51 кандидат медичних, біологічних і фармацевтичних наук і 2 доктори філософії (PhD), в тому числі 2 лауреати Державної премії України (проф. Корж М. О., проф. Радченко В. О.), 4 заслужених діяча науки і техніки України (проф. Корж М. О., проф. Радченко В. О., проф. Філіпенко В. А., проф. Хмизов С. О.), 2 заслужених лікарів (проф. Вирва О. Є., проф. Маколінець В. І.) і заслужений працівник охорони здоров'я (О. Б. Тесленко). Славетні традиції харківських ортопедів-травматологів сьогодні продовжують професори Корж М. О., Радченко В. О.,

Філіпенко В. А., Вирва О. Є., Танькут В. О., Тяжлов О. А., Хмизов С. О.; доктори медичних наук Бабуркіна О. П., Бондаренко С. Є., Жигун А. І., Куценко В. О., Лізогуб М. В., Мательонок Є. М., Попов А. І., Попсуйшапка К. О., Скіданов А. Г., Стауде В. О., Федотова І. Ф.; кандидати медичних наук Баєв В. В., Барков О. О., Головіна Я. О., Гращенко Т. М., Динник О. А., Кікош Г. В., Котульський І. В., Марущак О. П., Палкін О. В., Підгайська О. О., Прозоровський Д. В., Романенко К. К., Танькут О. В., Чернишов О. Г., Шевченко І. В.; кандидати біологічних наук Ашукіна Н. О., Дем'яненко Г. М., Дуплій Д. Р., Леонтєва Ф. С., Мальцева В. Є., Нікольченко О. А. та ін. За значний внесок у розвиток медичної науки молоді вчені Я. А. Долуда, О. О. Підгайська, О. В. Танькут у різні роки були нагороджені Преміями Президента України.

Колектив інституту за визначний внесок у розвиток медичної науки в галузі ортопедії та травматології, надання висококваліфікованої спеціалізованої допомоги хворим і підготовку наукових кадрів був неодноразово нагороджений: 2007 р. і 2017 р. — почесною грамотою Кабінету Міністрів України, 2013 р. — грамотою Верховної Ради України, 2007 р. — Почесною відзнакою Харківської обласної ради «Слобожанська слава», 2007 р. і 2017 р. — медаллю Національної Академії медичних наук України.

Важливим напрямом діяльності Інституту є співробітництво з міжнародними організаціями ортопедів-травматологів: AAOS, EFFORT, Міжнародним товариством ортопедів-травматологів «SICOT», Міжнародним товариством малоінвазивної хірургії хребта «ISMIS» та ін. Багато співробітників інституту є членами цих організацій, що сприяє підвищенню авторитету закладу у світовій науковій спільноті.

Щорічно, починаючи з 2002 року, на базі інституту відбуваються міжнародні симпозиуми «Малоінвазивна та інструментальна хірургія дегенеративних захворювань поперекового відділу хребта» за участю провідних спеціалістів із Європи, Сполучених Штатів Америки, Азії, Африки.

У 2017–2019 рр. співробітники установи брали участь у рамковому проєкті Євросоюзу «Erasmus+», до якого були залучені вчені Ізраїлю, Іспанії, Хорватії, Польщі.

У наші тяжкі часи в інституті створено відділення бойової травми, надається необхідна медична допомога постраждалим.

Свій ювілей колектив інституту зустрічає повним творчим планів на майбутнє та продовжує проводити наукові дослідження з актуальних проблем ортопедії та травматології.

Стаття надійшла до редакції 29.06.2022

115-YEARS ANNIVERSARY SYTENKO INSTITUTE OF SPINE AND JOINT PATHOLOGY, NATIONAL UKRAINIAN ACADEMY OF MEDICAL SCIENCE

M. O. Korzh, V. O. Tankut, I. V. Golubeva, M. D. Rykun

Sytenko Institute of Spine and Joint Pathology National Academy of Medical Sciences of Ukraine, Kharkiv

✉ Mykola Korzh, MD, Prof. in Traumatology and Orthopaedics: mykola.korzh47@gmail.com

✉ Volodymyr Tankut, MD, Prof. in Traumatology and Orthopaedics: ipps-noo@ukr.net

✉ Inna Golubeva: ipps-noo@ukr.net

✉ Mykola Rykun, MD: riggenkiy@gmail.com